

Magyar folyóiratszemele.

A nemzeti lélek sajátos vonásait megjelölni bizonytalan dolog, mert kisiklik kezünkben a fogalom és nem marad más, mint néhány szépen hangzó, de kevés tartalmat jelentő jelző. Még nehezebb az irodalom nemzeti vonásait megragadni, mikor az irodalom épen ennek a nemzeti léleknek nyilvánulása s míg ez alapján egypár lelki tulajdonság sajtószertű összefonódása, amaz komplikált szellemi valóság, amely anyagában és megjelenési formájában gazdagabb és változatosabb is. *Császár Elemér* az irodalom folyton változó valóságát egységes organizmusnak tekintve végighalad irodalmunk évezredek életén és a metszési felületek tükréről olvassa le irodalmunk jellemző vonásait olyan rendben, amint azok a fejlődés során láthatóvá válnak. A jellemvonások egy része szinte magától áll össze szilárd rendszerbe és ennek tengelye a faji érzés. A faji érzés és továbbfejlődése, a nemzeti érzés, amely nem más, mint amaz kibontakozva és megtelve erkölcsi tartalommal, ezek determinálják egyik irányból a magyar irodalom karakterét. A nemzeti gondolat uralma fejt meg irodalmunk immanens magyarságát, érdeklődési körének megszűkülését a magyar élet és magyar lélek kérdéseire, viszont ennek következménye egyfelől a multbanzésés, másfelől a fokozott érdeklődés a nemzet jelene és jövője iránt. A jellemvonások második csoportja már nem ilyen homogén, de ezek között a vonások között is van egy primárius jellegű; ez a vonás a legmélyebben gyökerező, fajunk úri voltához kapcsolódik. Ez az úriság az irodalomban egyfelől mint arisztokratikus szellem jelentkezik a nagyok és hatalmasok tisztelésében, másfelől mint demofil felfogás, a nép iránti jóindulatban. (*Irodalmunk nemzeti jellege. Budapesti Szemle, ápr.*)

A szervezeti elv érvényesítése hazánkban történelmi adottság. Szükségképpen fejlődnek ki társadalmunkban mindazok a jelenségek, amelyekben a szervezeti elv megnyilatkozik, ú. m. az állami hatáskör terjedése, a közintézmények elsokasodása, a bürokrácia fejlődése. Ha a fejlődő állami élet velejárója a közteher csupán csak az ipari civilizáció fejlődésének következtében nyer jelentőségében, az állami beavatkozást kifejtő szervezetnek terhe nem jelent elviselhetetlen nyűgöt. Ellenben, ha a társadalom fokozódó elszegényü-

lése teszi elkerülhetetlenné a közhatalóságok térhódítását, a vagyoniakban egyre gyöngülő egyén túrhatalmenek érzi a közületi nyomást. A közhatalom letéteményesei elé vigasztalan dilemma mered: vagy csökkenteni a szervezőelvnek érvényesülési körét és ezzel megkockáztatni a felszabaduló társadalmi erő szabad játékának következményeit, vagy épen az elégedetlennékedő társadalmi rétegek feszítőerejének ellensúlyozása céljából még tovább fejleszteni a hatalmi berendezkedést, ami viszont a társadalom életerejének erőszakos megsemmisítését idézi elő. Ebből a helyzetből kivezető utat akkor találunk, ha különbséget teszünk az állam hatalma és annak hatásköre között. A javaiban megfogyatkozott társadalom erőteljes államhatalmat igényel. Ebből az elvből rendszert az következők, hogy az állam hatalmát mennél számosabb társadalomgazdasági viszonylatban érvényesítse. Nem számolni azzal, hogy ha az állam tényleg hatalmas, közvetett úton is érvényesítheti befolyását, szervezhet anélkül, hogy minden beavatkozási lehetőség számára külön szervezeti formát alakítson. Az állam hatalma független az állami hatáskörtől, sőt a közület életének mennél több szakaszán jelentkeznek az állami beavatkozás, annál teljesebben elsikkad az államnak a valóságban a kormányzatnak az állam hatalmával megvalósítandó akarata. Hiába alkot az állam kereteket a társadalom számára, az intézmények szellemében vagy tökéletlenül nevelik a társadalmat, vagy rendeltetésüknek teljesen képtelenek megfelelni. Az állam által megszervezett szociális intézmények akkor bizonyulnak életerősnek, ha feladatuk a társadalom fizikai megerősítése, nem pedig a közszellem közvetlen kialakítása. A beteges társadalmi helyzet szüntelen közhatalmi beavatkozást követel, annak hiánya pedig anarchiát jelentene. A non possumus álláspontjára nem helyezkedhetünk, mert az élet álláspontja nem lehet a halál. Nincs más út, mint nem intézmények alkotásával, hanem a szunnyadó társadalmi erők kifejlesztésével magasabbrendű életre kell pezsdíteni a magyarság társadalmát. Új hitek születésének korát éljük. Nagy, tervszerű szociálpedagógiával kell kifejlesztenünk a nép egyetemében a nemzeti létre képesítő szellemet. A képességek kifejlesztésének legbiztosabb módja, azoknak érvényesítése. Ezért nagy jelentőségű az önkor-

mányzati elv érvényesítése a már meglévő intézményekben és ezért nevelőhatású, ha a társadalom nemcsak kitölti, hanem maga is alkotja meg szociális életünk új intézményeit. (Kovrig Béla: *Az állam fejlődő hatásköre. Magyar Szemle, ápr.*)

A magyar irodalom történetének misztikus pillanata a XVIII. század hetvenes és nyolcvanas éveiben sugárzik ki. A felújulás különös szimultaneitással indul meg egyszerre több helyen, ami arra enged következtetni, hogy itt nem pusztán egyesek leleménye, hanem szupraindividuális történeti erők voltak a játékban. A misztikus tanítás szerint a misztikus élmény nem hoz új tartalmat a tudatba, hanem általa az addig is jelenvolt tartalmak új értelmet kapnak. A felújulás emberei előtt a régebben is bennük meglévő hazaszeretet új értelmet nyert és a tehetetlenségi erő teremtő gondolattá vált. Egyéni sorsok, szellemi, társadalmi, gazdasági és faji hatóerők azok az előföltevések, amelyeknek folyománycént a felújulásnak be kellett következnie. A magyar irodalmi felújulás életlendülete ugyanaz a lendület volt, amely egész Európában kiváltotta a költészet preromantikus felszabadulását; ez a lendület expansív természetű volt és nem ismert országhatárokat.

Az általános összefüggést konkrétan teszik a pozitív hatások, melyeket a preromantikus szellem képviselői: Herder, a fiatal Goethe stb. a magyar írókra gyakoroltak; elmélyítik azok az egyéni lélektani okok, melyek fölújulásunk egyes íróiban a magukraeszmélés misztikus pillanatait előidézték és amely okok mind a preromantikus lélek okai voltak. A magyar irodalom fölújulása azonos tehát a preromantikával. Ezért a Bessenyeitől Vörösmartyig húzódó irodalmunk korszakát teljes joggal a magyar preromantika korának lehet nevezni. Ha a magyar irodalom további útjaira tekintünk, azt látjuk, hogy hű maradt kezdeteihez és ekként irodalmunkat a preromantikus program: a multból merített inspiráció, a népiség irodalmi szerepe stb. mindmáig determinálja. A magyar kultúra elmélete is a preromantikában született és elgondolásán még ma sem változtattunk: magyar kultúra alatt ma is a magyar történelemből és népiségből táplálkozó autonóm kultúrát értünk, melynek legfőbb vonása erős nacionalizmusán kívül a nyelvi inspiráció centrális szerepe. Kultúránk mindmáig költői értékeken felépülő kultúra. (Szerb Antal: *Magyar preromantika. Minerva 1—3. sz.*)

K. B. O.

A NAPKELET minden közleményéért írója felel. A folyóirat szerkesztője: TORMAY CECILE; s. szerkesztője: HARTMANN JÁNOS. A kiadásért felelős: HEGEDŰS ISTVÁN.

Stephaneum nyomda és könyvkiadó r. t. — Nyomdaigazgató: KOHL FERENC.